

Презентация на темата на конгреса на НЛШ, 2026 г.

от Патрисия Боскен-Кароз

VARITY

Разноистина

Вариации на истината в психоанализата

Аз винаги казвам истината: не цялата, защото да я кажем цялата не ни е по силите. Да я кажем цялата е невъзможно, материално невъзможно: думите липсват. Именно чрез тази невъзможност истината се държи за реалното.

Жак Лакан, Телевизия

XXIV-ият конгрес на НЛШ предлага да изследваме вариациите [variations] на истина [vérité] в психоанализата. В неологизма *varity* [varité]¹ Лакан кондензира вариациите на истината, които възникват в съответствие с последователните разкрития в анализата. Той посочва, че трябва да сме отворени към измерението на истината като променлива и добавя, че това, което казва анализантът не е истината, а вариация [vari(é)té] на *синтома*. Лакан никога не се отказва от това да се позовава на истината в своето учение, независимо дали първоначално ще я разглежда като Истината или по-късно като множествена, променлива и лъжлива истина. Въпреки това, една константа остава: артикулацията на истината или ефектите на истината със структурата на езика и на речта или дори на „бульона на езика“².

¹ Lacan J., “L'insu que sait de l'une-bévue s'aile à mourre”, lesson of 19 April 1977, unpublished.

² *Ibid.*

Истина, точност и разкритие

В началото Лакан подчертава едно различно измерение на речта от това на изразяването и посредничеството, а именно измерението на разкритието. Разкритието се отнася към разбулването на предполагаемо скрита или забулена истина и съвпада с *момента на виждането*. Така истината се придвижва от разбулване към укриване или избягване, докато анализата се дефинира като поредица от разкрития, специфични за всеки субект. В своя основополагащ текст *Функция и поле на речта и на езика в психоанализата*³, Лакан противопоставя пълната реч на празната реч, като пълната реч е тази, в която истината на субекта се реализира. От тази перспектива истината на разкритието засяга истината в речта. „... (оттук) се сблъскваме с реалността на онова, което не е нито вярно, нито погрешно.“⁴ Тук реалността се различава от всякаква препратка към точността и не се отнася към никакво съответствие с обективната реалност. Истината на изречените думи не се основава на каквато и да е равнозначност между думата и нещото. Самият Фройд, след дълго проучване, най-накрая се отказва от вярването в обективната реалност на травмата, която в несъзнаваното е неразличима от „инвестирана с афект фикция“.⁵ Жак-Ален Милер го формулира така: В анализата не става въпрос „да се каже какво е“, а „да се направи истина от това, което е било. Има също и нещо, което не е могло да стане истина: травмите, онова, което е оставило дупка [...] Става дума в дискурса да се въведе това, което не е могло да намери място в него“.⁶

Но най-вече Лакан ще постави новостта на Фройдовото откритие във връзка с това, което нахлува в дискурса на субекта, който „обикновено се разгръща [...] в порядъка на грешката, на неразпознаването, дори на отрицанието“.⁷ Истината излиза наяве от заблуда, лапсус, пропуснато действие, нещо, което спъва и разкрива „една истина отзад“, един друг смисъл. Появява се под формата на препъване, което прекъсва наратива на субекта и го изпреварва. „Истината сграбчва грешката в заблудата“⁸, което означава, че субектът не знае какво казва, той винаги казва повече от това, което иска да каже, винаги повече, отколкото може да каже.

³ Ж. Лакан, *Функция и поле на речта и на езика в психоанализата*, ИК „Колибри“, 2023 г.

⁴ *Пак там*, стр.120

⁵ Freud S., *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887-1904*, ed. and trans. J. M. Masson, Belknap Press, Harvard, 1988, 5, letter of Sept. 21, 1897, p. 264; also in the *Standard Edition*: “Extracts from the Fliess Papers”, S.E. I, p. 260.

⁶ Miller J.-A., “L’orientation lacanienne. Choses de finesse en psychanalyse”, lecture given at the Department of Psychoanalysis at the Université Paris 8, 18 March 2009, unpublished.

⁷ Lacan J., *The Seminar, Book I, Freud’s Papers on Technique*, ed. J.-A. Miller, trans. J. Forrester, Cambridge Press, 1988, p. 265.

⁸ Ibid

Истина, изтласкване и история

Както Ж.-А. Милер конкретизира в текста си „Нов съюз с наслаждението“⁹, за Лакан анализата първоначално се състои в напредъка на субекта към Истината в единствено число, т.е. истината, за която се предполага, че се вписва в продължителността на една история. Терминът „история“, към който Лакан ни препраща във „Функция и поле на речта и на езика в психоанализата“, съответства на термина „несъзнавано“. „Несъзнаваното е главата от моята история, белязана с бяло поле или заета от лъжа - това е цензурираната глава“.¹⁰ В анализа целта е тази история да се възстанови. Методическото отстраняване на изтласкването, повдигането на булото, позволява да бъде възстановена нейната непрекъснатост и да бъде преоткрита скритата истина. Опитът на Фройд с хистеричките го довежда до това да не бърка биологичната памет с припомнянето, което засяга конструираната наново история на субекта. То включва *повторно субективизиране* на събитието и неговото *преструктуриране* във в-последствието [l'après-coup]. Затова Лакан първоначално дефинира психоанализата като приемане от субекта на неговата история, доколкото тя е формирана от речта, адресирана към един друг.

По отношение на случая на Дора Лакан ще използва формулировката „развития на истината“, които участват в „диалектическите преобръщания“¹¹ и оттам в напредъка на анализата. Така изтласкването и истината са антоними. „Понятието за изтласкването е наложено, изискано и призовано от опита на разкритието“.¹² Но във връщането си към Фройд, Лакан най-вече преутвърждава остротата на неговото откритие, което се отдалечава от истинността на фактите. Във „Фройдовото нещо, или смисъл на връщането към Фройд в психоанализата“, той пояснява, че същественото откритие на Фройд се състои в утвърждаването на това, че „то говори и тъкмо там, несъмнено, където най-малко се очаква, там, където то страда.“¹³ „Аз, истината, говоря.“¹⁴ Нека да подчертаем тук, че това твърдение е преди всичко от порядъка на изказването, а не изказ на егото, отстояващ лично убеждение срещу универсалната докса.

Истина и знание

Лакан започва като противопоставя истината на знанието и подчертава първенството на истината пред знанието. Неговата препратка, особено към парадокса на Менон, подкрепя идеята, че „*épistémè*, знанието, свързано с формалната кохезия, не покрива цялото поле

⁹ Cf. Miller J.-A., „A New Alliance with Jouissance“, *The Lacanian Review*, Issue 2, ed. V. Voruz, Autumn 2016

¹⁰ Ж. Лакан, Функция и поле на речта и на езика в психоанализата, ИК „Колибри“, 2023 г., стр. 124

¹¹ Lacan J., „Presentation on Transference“, *Écrits*, op. cit. p. 179.

¹² 12. Miller J.-A., „Truth is Coupled with Meaning“, *The Lacanian Review*, Issue 2, op. cit, p. 12.

¹³ Ж. Лакан, „Фройдовото нещо, или смисъл на връщането към Фройд в психоанализата“, ИК „Колибри“, 2023 г., стр. 201

¹⁴ *Пак там*, стр. 196

на човешкия опит.“¹⁵ По отношение на *alèthès doxa*, истинското мнение, Лакан отбелязва, че „има тук истина, която не може да бъде схваната от едно свързано знание“¹⁶ Също като диалектичната процедура, използвана в диалога между Менон и Сократ, Лакан подчертава творческото и нововъзникнало измерение на истината, с която работим, което не е това на предварително конституирано знание.

Преобръщане

Лакан няма да продължи да поддържа тази опозиция между истина и знание. Трябва да изчакаме неговото „Предложение за Психопсихика на Школата“, за да видим как се появява артикулирането между двете, формализирано в математиката на аналитичния дискурс. Истината и знанието не могат да бъдат разделени в две категории. „Това, което в момента си на зараждане се представя като истина, се превръща в знание, като се регистрира и депозира“¹⁷

Предложението за Пас-а е част от тази перспектива за знание относно несъзнаваната истина. Истината първо представя себе си като не-знание, появявайки се през свободни асоциации и евентуално приемайки формата на знание. Лакан заявява, че „Това се артикулира във вериги от букви, които са толкова точни, че ако нито една от тях не бъде пропусната, не-известното се подрежда като рамка на знанието“.¹⁸ Лакан също така определя с термините на знанието промяната, която настъпва в края на анализата, от битието на желанието към това на знанието. Както можем да видим, вече не става въпрос за *истината, която казва: „Аз говоря“*, а „за истина във вериги, изпразнена от значение и по същия начин – от страст.“¹⁹ Аналитичният процес се състои от събиране на означаващите, които имат стойност на истина, онези, които са били от значение за субекта. Той предполага аналитичен акт, който да ги изолира.

И все пак Лакан ще обезцени знанието като начин, по който да се подходи към реалното. В своя семинар *Encore*, той говори за „умуване [élucubration] на знанието върху лаланг [lalangue].“ Структурата на знанието е сведена до фикция, а несъзнаваното е разбирано като „умение за боравене [savoir-faire] с лаланг“.²⁰ Какво тогава се случва с истината? А с разкритията?

¹⁵ Lacan J., *The Seminar, Book II, The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis*, ed. J.-A. Miller, trans. S. Tomaselli, Cambridge Press, 1988, p. 15-16.

¹⁶ Ibid

¹⁷ Miller J.-A., „Le paradoxe d'un savoir sur la vérité“, *La Cause freudienne*, no76, December 2010, p. 124

¹⁸ 18. Lacan J., „Proposition of 9 October 1967 on the Psychoanalyst of the School“, p. 5

¹⁹ Miller J.-A., „Le paradoxe d'un savoir sur la vérité“, *op. cit.* p. 129

²⁰ Lacan J., *The Seminar, Book XX, On Feminine Sexuality, Encore*, text established by J.-A. Miller, trans. B. Fink, Norton, London 1998, p. 139. So what becomes of truth? What of revelations?

Лъжлива истина и фикция

Ефектите на разкритието подчертават аналитичното пътуване до един определен момент. Те индикират, че истината се продуцира в речта. Затова Лакан твърди, че истината има структурата на фикция. От самото начало той уточнява, че понятието *фикция* не представлява нищо илюзорно или измамно. Характерът на фикция на митовете и детските сексуални теории свидетелства за това. Наративната структура на тези истории позволява да се повдигат теми като смъртта, съществуването и не-съществуването, с други думи – от регистъра на това, което не може да се каже. То също така е съществено измерение на аналитичния опит. И все пак анализата може да бъде доведена до момента, в който истината вече не важи: наслаждението, крайната точка на наратива, носещ разкрития. Ние не можем да кажем истината за наслаждението, нито пък можем да кажем цялата истина. В тази връзка си заслужава да отбележим, че Лакан постоянно върви срещу идеята за прозрачността на думите по отношение на Нещото, или по отношение на възприемането на истината като нещо цяло. Ние можем само да кръжим около нея или да я казваме с половин уста. Следователно, речта, установена от аналитичния дискурс има характер на фикция, лъжлива истина. Езикът е подобие и по отношение на реалното, може само да лъже. Фройд вече е отбелязал функцията на *proton pseudos* в случая на Ема. Да лъжеш, тогава, не се отнася до опозицията между истинност и лъжа.

Още от първия си семинар Лакан подчертава, че речта се разгръща в измерението на измамната истина. Истината е лъжа, защото зависи от наратива, от конструирането, от смисъла, който придаваме на събитията. В своя „Предговор към английското издание на Семинар XI“ Лакан споменава термина „лъжлива истина“, една препратка, която може да се прочете като контрапункт на „Функция и поле на речта и на езика в психоанализата“, както Ж.-А. Милер вече ни подкани да направим. Лакан споменава там друг регистър, в който истината вече няма друго място, освен в това да лъже: регистърът на наслаждението и неговото задоволяване. Лъжливата истина става умуване [élucubration] на знанието върху реалното, което не предпазва от това ефектите на истината да се случват и аналитикът да е внимателен към тях. „Психоанализата е това, което прави/наподобява истинно, но как прави/наподобява истинното да бъде разбрано? То е проблясък на смисъл, бял смисъл (sens blanc)²¹, казва Лакан.

Истина, непрекъснатост и вариация

За Лакан истината не може да съществува без наратив, който възстановява непрекъснатостта на историята на субекта, давайки значение на това, което не може да бъде казано или което може да бъде едва казано. Разказът поема „отговорност за това, което остава като дупка в реалността на субекта и по този начин придава смисъл на

²¹ Lacan J., “L’insu que sait...”, *op. cit.* lesson of 10 May 1977, unpublished. TN: sens blanc (празен смисъл) е хомофонен със semblant (подобие)

неговите травми, незаличимите му образи, паметни сцени“.²² Става въпрос за установяване наново на непрекъснатостта между дупките чрез разказването на история за някой друг. Но вместо идеала за една възстановена история, Лакан завърши със заменянето му с идеята за прекъсната история, съставена от разпокъсани парчета, фрагменти, появи и разкрития. Прекъснатостта на разказа поставя отново под въпрос идеята за единствена, еднозначна истина. „Самата артикулация на аналитичния дискурс води анализанта до това да конструира и изтъче вътъка на една лъжлива, променлива и изменчива истина, винаги преходна, непрекъснато прекатурваща се в лъжи; и да изтъче този вътък от минали и ежедневни случайности“²³

Така в анализата едно разкритие следва друго, понякога поставяйки под въпрос предишните. Допълнително аналитичният акт участва чрез своите скандирания и пунктуации във вариацията на истината. Ето така несъзнаваното придобива смисъл и този смисъл бива тълкуван непрекъснато по различен начин. Истината варира и става множествена, докато *хисторията* [hystoire] затова трябва да се разбира като такава, която е конструирана за един друг в измерението на преноса. Няма идеална непрекъснатост, а история, която е преносна и единствена.

Това, което е сигурно е, че *varity*, вариациите на истина, остава основна задача на психоанализата. В ерата на пост-истината тя върви срещу течението на преобладаващия дискурс, в който позоваването на истината е изчезнало и е довело до обезценяване и дори деградация на казаната дума. Затова конгресът ни ще има за задача да постави акцент върху етичното измерение на връзката, която субектите имат с истината и с речта, което е самото условие за тяхната анализуемост. „Изпитанието на истината – това е анализата, където се опитваме да кажем вярното, а партньорът-аналитик е тук, за да ви вдъхне определена страст към вярно казаното.“²⁴

Превод от английски *Валентина Милчева*

²² Miller J.-A., “Truth is Coupled with Meaning”, *The Lacanian Review*, Issue 2, *op. cit.*, p.14.

²³ Miller J.-A., “L’orientation lacanienne. Choses de finesse en psychanalyse”, lecture given at the psychoanalysis department of the University of Paris 8, course of 11 February 2009, unpublished.

²⁴ Miller J.-A., “Pass Bis”, *Psychoanalytical Notebooks*, No. 17, ed. P. Dravers, 2007, p. 100